

Z. ZINKEVIČIUS

LENKŲ – JOTVINGIŲ ŽODYNĖLIS?

Bresto gyventojas Viačeslavas Zinovas, mėgstantis kolekcionuoti įvairius senovės daiktus (monetas, ikonas, paveikslus ir pan.), 1978 m. liepos – rugpjūčio mėn. keliavo po šiaurinę Belovežo girios dalį, kur susisiečia Lenkijos LR siena su Bresto ir Gardino sritimis. Girių glūdumoje netoli Novyj Dvoro vietovės (į vakarus nuo Rovbickajos ir Krynicos gyvenviečių Pružanų raj.), užėjęs į vieną sodybą, pasiteiravo šeimininko, ar tas neturįs kokių senienų. Šeimininkas, nebejaunas žmogus, pamatęs Zinovo rankose pinigus, sunešė ką turėjo. Tarp visokių senoviškų daiktų Zinovas rado lotynišką knygą, kurios pabaigoje buvo įrištas kelių lapų rankraštis. Zinovas tą knygą įsigijo. Namuose jis nustatė, kad rankraštį sudaro lenkų ir kažkokios kitos kalbos žodynėlis. Rankraščio pradžioje įkypai puslapio buvo parašyta: *Pogańskie gwary z Narewu*, t. y. pagonių šnektos iš Narevo¹. Teksto raidės vietomis buvo kiek išblukusios, todėl, stengdamasis jį perskaityti, Zinovas nusirašė į sąsiuvinį. Lenkiškų žodžių reikšmę jis palyginti nesunkiai nustatė (pats lenkų kalbą moka silpnai), bet anos kitos kalbos žodžiai jam buvo visai svetimi. Norėdamas išsiaiškinti, kas čia per kalba, rodė tekstą įvairiems žmonėms, net Minske (teiravosi universitete), bet nieko konkretaus nesužinojo.

Netrukus Zinovą pašaukė į Tarybinę Armiją. Jam 1978 – 1980 m. nesant namuose, tėvai, iš anksčiau nepatikliai žiūrėję į sūnaus kolekcionavimo aistrą, patikrino jo rinkinius ir ėmė naikinti ten buvusias ikonas bei religinio turinio knygas. Jie nuogąstavo, kad sūnus netaptų religingas. Tėvams užkliuvo ir toji lotyniška knyga su rankraštiniu žodynėliu. Vėliau sakėsi išmetę į šiukšlyną („в мусорный ящик“). Deja, tos knygos nebepavyko surasti. Išliko tik rankraščio kopija Zinovo sąsiuvinyje.

Iš pradžių Zinovas įvairiai spėliojo, pavyzdžiui, kad žodynėlyje surašyti senovės vikingų žodžiai. Vėliau iš vieno kraštotyrininko patyręs, jog senais laikais Prūsijoje, šiaurės vakarų Baltarusijoje ir Mozūrų krašte (Lenkijoje) esą gyvenusios „leto-lietuvių“ gentys, ilgai išlaikiusios pagonišką tikėjimą, nusprendė, kad žodynėlyje gali būti surašyti būtent tų genčių kalbos žodžiai. Tuo reikalu jis laišku kreipėsi į Vilniaus universiteto lietuvių kalbos katedrą. Taip apie žodynėlį 1983 m. pra-

¹ Narevo aukštupys prateka kiek šiauriau nuo knygos radimo vietos, Pružanų ir Svisločės rajonų paribiu. Upė nuteka į Lenkijos LR teritoriją ir ties Varšuva įteka į Bugą.

džioje sužinojo šio straipsnio autorius. Iš pradžių į jį buvo žiūrėta skeptiškai, su nepasitikėjimu, nes bijota falsifikacijos. Tačiau užsimezgas kontaktams su Zinovu (per laiškus ir betarpiškai), gerai ištyrus jo atsakymus į specialiai suformuluotus klausimus, kuriais siekta apčiuopti tariamos falsifikacijos elementų, taip pat atlikus kruopščią žodynėlio kopijoje esamų žodžių lingvistinę analizę, nepasitikėjimas pamažu atslūgo. Įsitikinęs, kad nefalsifikacija, buvo stengtasi gauti ko daugiau duomenų apie dingusį originalą, išsiaiškinti jo radimo ir netekimo aplinkybes, taip pat, žinoma, imta visapusiškai tirti žodynėlio žodžius. Ir dabar jau galima štai ką konstatuoti.

Žodynėlio radėjas Viačeslavas Jurjevičius Zinovas, gimęs 1960. V. 23 Baranovičiuose ir ten baigęs vidurinę mokyklą, 1977 m. kartu su tėvais (tėvas iš profesijos batsiuovys, motina – medicinos sesuo) persikėlė gyventi į Brestą. 1981–1983 m. jis studijavo Bresto pedagoginiame A. Puškino institute (Gamtos mokslų fakultete geografijos ir biologijos specialybę). Tai tylus, uždaras vaikinys. Su lingvistika neturėjo nieko bendra, tačiau labai domisi savo krašto praeitimi. 1983 m. rugsėjo mėn. jis paliko institutą ir išvažiavo dirbti į Tiumenės sritį, tačiau po metų grįžo atgal ir dabar (1984/1985 mokslo metais) studijuoja trečiame kurse.

Lotyniškos knygos, kurioje buvo įrišti lapai su rankraštiniu žodynėliu, pavadinimo Zinovas neprisimena. Iš ten buvusių jam girdėtų bei žinomų lotyniškų frazių, k. a. *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, gloria Tibi Domine, sancta Maria, laudamus, amen* ir kt., knygos radėjas mano, kad tai turėjo būti maldaknygė (brevijorius?). Leidinys buvęs senas, kiek sudėvėtas, bet dar gerai išsilaikęs. Viršeliai kieto kartono, aptraukti tamsiai žalsvos spalvos medžiaga („темно сине-зеленого цвета с чернотой“). Popierius plonas, šviesiai pilkšvos-rusvos spalvos su tamsiomis dėmėmis, šiek tiek plaušėtas („светло-коричневого цвета с темно-коричневыми пятнами, структура волокнистая, слабо выраженная“). Formatas nedidelis, teksto eilučių ilgis galėjęs būti apie 6–7 cm. Puslapių turėję būti apie 250–300. Jie knygoje laikėsi netvirtai, bet kompaktiškai. Popierius buvęs trapus ir, neatsargiai vartant, lūždavęs. Greičiausiai knyga buvo išleista Varšuvoje, nes tituliniam lape Zinovas prisimena buvus nurodytą šio miesto pavadinimą. Leidinio datos neįsidedė. Sprendžiant iš popieriaus, jis turėjo būti senas. Zinovas tvirtina, kad tituliniam lape buvę dar žodžiai *Rzeczpospolita Polska*, taigi knyga turėjo būti išleista prieš Lietuvos-Lenkijos padalijimus. Senis (maždaug 60–70 m.), iš kurio tą knygą Zinovas įsigijo, sakėsi ją atsivežęs (pats ar jo tėvas – Zinovas gerai neatsimena) iš Belovežo miestelio (dab. Lenkijoje) tarp I ir II pasaulinių karų („во времена Польши“).

Knygos pabaigoje įrišti rankraštinio žodynėlio lapai (6 ar 7, Zinovas gerai neatsimena) buvę skirtingo popieriaus, truputį storesnio, šiek tiek šviesesnio su melsvu atspalviu, plaušėto vos blizgančiomis lyg vatos dalelytėmis („чуть толще, не-

много светлее с еле заметным сине-фиолетовым оттенком, структура волокнистая с маленькими еле блестящими как бы частицами ваты“), truputį didesnio už pačią knygą formato. Lapų pakraščiuose, kaip ir knygoje, buvę tamsių dėmių. Rankraštis galėjo būti senesnis už knygą. Taip manyti verčia ir žodynėlio turinys. Antai jame įdėtas lenkų žodis *krzyżacy* ‘kryžiuočiai’, kuris bent nuo XVI a. vidurio nebegalėjo būti aktualus.

Žodynėlis rašytas tamsiai rudu rašalu. Lenkiški žodžiai surašyti nesistengiant, greitaraščiu, o anos kitos kalbos žodžių raidės buvusios kiek artimesnės spausdintoms, rašytos daug atidžiau. Šiaip jau raidės nesiskyrusios nuo dabartinių, tik vietoj *s* neretai buvo *f*, gerokai primenanti *f* raidę. Nusirašydamas į sąsiuvinį, Zinovas tą *f* keitęs *s* tik lenkiškame tekste, anos kitos kalbos žodžiuose stengėsis ją palikti. Apskritai, Zinovo teigimu, tekstą skaityti buvę nesunku, išskyrus atskirose vietose išblukusias raides. Jokių taisymų, braukymų ar prirašymų jame nebuvę. Zinovas tvirtina, jog tekstą jis nurašęs tiksliai. Taip manyti verčia ir jo pastangos iššifruoti žodžius su išblukusiomis raidėmis, taip pat faktas, jog lenkiškus žodžius (kurių daugelis jam buvo iš pradžių nesuprantami) nurašė palyginti gerai, nors juos, rašytus greitaraščiu ir nesistengiant, buvę daug sunkiau perskaityti negu aiškiai užrašytus kitos kalbos žodžius.

Kitas dalykas, kaip tiksliai buvo mums rūpimos kalbos žodžiai surašyti pačiame originale. Kad tai buvo baltų kalba, įsitikinti nesunku perskaičius nuorašą Zinovo sąsiuvinyje. Greičiausiai rankraštyje žodžiai buvo surašyti gana netiksliai, kaip ir prūsų kalbos paminkluose. Apie tai galima spręsti iš atskirų garsų painiojimo, skardžių ir dusliųjų priebalsių maišymo, žodžių rašymo be galūnių ir pan. Matyt, žodynėlį rašė tos kalbos nemokėjęs ar silpnai ją temokėjęs žmogus. Kas per vienas jis buvo, galima tik spėlioti. Gal koks kunigas (baltišką kalbą vadina *pogańske gwary*, rankraštis įrištas prie religinio turinio lotyniškos knygos). Kad tasai asmuo turėjo būti vietinis to krašto žmogus, galima spręsti iš rytų slavų (baltarusių) kalbos elementų rankraščio lenkiškuose žodžiuose, pvz., *biały*, *buśiel*, *lisa*, *potom*, *zmija*, galbūt ir *eść*, *estem*, *ezero* vietoj *biały* ‘baltas’, *bocian* ‘gandras’ (du kartu rašoma *bośian*), *lis* ‘lapė’, *potem* ‘paskui’, *gadzina* ‘gyvatė’, *jeść* ‘valgyti’, *jestem* ‘esu’, *jeziuro* ‘ežeras’ (plg. *белый*, br. *бусел*, *луса*, *потом*, *змея*, *есть* ...). Greičiausiai to krašto lenkų kalbos koloritą rodo ir žodžiai *diabał*, *jenom*, *jodłowića*, *leżać*, *ocze*, *patrzyć*, *pios*, *pierśi*, *sami*, *szlach*, *wiotr*, *zęb*, dat. sg. *dla mni* vietoj *diabel* ‘velnias’, *jeno* ‘tik-tai, vos tik’ (?), *jodła* (? plg. dial. *jedlica*, *jedlicka*) ‘eglė’, *leżec* ‘gulėti’, *oczy* ‘akys’, *patrzec* ‘žiūrėti’, *pies* ‘šuo’, *pierś* ‘krūtinė’, *sama* ‘pati’, *szlak* ‘kelias’ (*k* || *ch* painiojimas!), *wiatr* ‘vėjas’, *zab* ‘dantis’, *dla mnie* ‘man’. Dar plg. rašymą *begać*, *sedem*, *wedzieć*, *pogańske*, *fiekera* (vietoje *biegać* ‘bėgioti’, *siedem* ‘septyni’, *wiedzieć* ‘žinoti’, *pogańskie* ‘pagoniški’, *fiekiera* ‘kirvis’), *piosienka* (= *piosenka* ‘dainelė’), *noc*, *ojceć* (= *noc* ‘naktis’, *ojciec* ‘tėvas’), *spiewać*, *wief* (= *śpiewać* ‘dainuoti’, *wieś* ‘kai-

mas, sodžius’), *niedzwedz, zdrowe, późno, zwierz* (= *niedźwiedz* ‘lokys’, *zdrowie* ‘sveikata’, *późno* ‘vėlai’, *zwierz* ‘žvėris’), *ile, jelen, myśleć, wiele, wielki* (= *ile* ‘kiek’, *jelen* ‘elnias’, *myśleć* ‘galvoti, mąstyti’, *wiele* ‘daug’, *wielki* ‘didelis’), *lodź, piorko, słońce, żuły* (= *łódź* ‘valtis, laivas’, *piórko* ‘plunksnelė’, *słońce* ‘saulė’, *żółty* ‘geltonas’), *krzyrzacy, księżyc* (= *krzyżacy* ‘kryžiuočiai’, *księżyc* ‘mėnulis’). Sunku pasakyti, ar rankraščio autorius rašė jam žinomus (girdėtus) „pagonių“ kalbos žodžius, ar iš klausos kito žmogaus diktuojamus.

Žodynėlis sukėlė nemažą susidomėjimą. Su juo buvo supažindinti kai kurie žymūs baltistai. Antai V. Toporovas šio straipsnio autoriui 1984.I.15 laiške rašė: „Сам словарик произвел на меня очень глубокое впечатление бесспорной подлинности и оригинальности. Более того, он фиксирует ту стадию в развитии ятвяжского языка (и/или тот диалект), о которых по имевшимся остаткам этого языка мы не имели никаких представлений. Равно интересны и поучительны в словарице как индоевропейские архаизмы, как правило, отсутствующие в известном балтийском материале, так и следы более поздних контактов (с немецким языком). Очень нетривиальны некоторые словообразовательно-морфологические черты. Наконец, особый интерес представляют отдельные факты, бросающие свет на переходные процессы от балтийской стадии к праславянской... Теперь после находки словарика и Вашей статьи о нем (turimas galvoje šio straipsnio rankraštis, su kuriuo laiško autorius buvo supažindintas. – Z. Z.), появляются реальные основания для составления своего рода *Thesaurus*’a ятвяжских слов и появления исследований о ятвяжском языке существенно продвинутого типа. Все это в совокупности позволяет оптимистически смотреть на будущее науки о ятвяжском языке“.

Tokie atsiliepimai rodo, kad į šį žodynėlį turėtų būti atkreiptas rimtas dėmesys, pirmiausia dėl to, kad tai yra vienintelis mūsų laikus pasiekęs rašytinis baltų kalbos prie Narevo upės paminklas. Norint padaryti žodynėlį prieinamą tyrinėtojams, čia skelbiama Zinovo nuorašo (žodžių jo sąsiuvinyje²) fotokopija. Toliau pateikiamas baltiškų žodžių alfabetinis sąrašas³ su giminiškų kalbų atitikmenimis (etimologiniais ir semantiniais) bei kitomis pastabomis. Po to aptariama tų žodžių fonetika ir morfologija. Toliau gana plačiai nušviečiamos ekstralingvistinės sąlygos bei sudėtinga ano meto kalbinė situacija Narevo upės apylinkėse. Straipsnio pabaigoje daromos trys galimos išvados dėl žodynėlyje fiksuojamos kalbos.

V. Zinovo nuorašo fotokopija

² Jis yra Vilniaus universiteto bibliotekoje.

³ Zinovas nėra tikras, kad surašė visus žodžius. Jis mano, kad 7–10 žodžių galėję likti nenurašyti. Jų atstatyti nebeįmanoma.

Pogańskie
gwały
z Natrewu.

1	ja	-	af
	ty	-	tu
	chcieć	-	wuld
	on	-	ef
5	ze, 6	-	dontif
	głowa	-	kalfa
	noga	-	kaj
	reka	-	hantuf
	brzuch	-	wendorif
10	drzewo	-	mejdo
	żyć	-	giwatti
	ziemie	-	zem
	dawać	-	dodi
	fieketa	-	tirtif
15	broda	-	pmaktia
	wieś	-	awcima
	ryby	-	zuwo
	pan	-	wirof
	kobieta	-	wirba
20	deszcz	-	Letf
	tylko	-	tik
	wiatr	-	winta
	woda	-	auu
	niedzwiedz	-	lukaf
25	wilk	-	Wulks
	jelen	-	brid
	ite	-	fik
	bagno	-	puto
	gota	-	kauni
30	kto	-	kit
	Szczęście	-	kauma
	wola	-	kaufa
	przeciw	-	ptaf
	słowo	-	ward
35	mówić	-	taurif
	wieć	-	maidf
	powieść	-	paufak

	ułać	-	tibt
	twąrdy	-	kit
40	moć	-	mak
	akie	-	bat
	dzień	-	dinf
	brać	-	emt
	mieć	-	turd
45	plakać	-	wajtid
	dziewczyna	-	mejdo
	nos	-	naifif
	bez	-	fjare
	sosna	-	pufe
50	jodłowica	-	egte
	można	-	geti
	winda	-	cauta
	widzieć	-	zudit
	patrzyć	-	mac
55	na, do	-	an
	w, do	-	ii
	bog	-	deuf
	Las	-	miżta
	mystać	-	pratat
60	piorko	-	fpita
	wedzieć	-	gindi
	księżyc	-	monda
	wkosy	-	laugi
	ptak	-	paud
65	chodzić	-	ejd
	szedł	-	ejo
	chowac	-	fliba
	będe	-	buf
	ognisko	-	ughe
70	pogańskie	-	pjakuf
		-	kaume
	krzyżacy	-	guti

mofkati - drygi
 czekać - ŁAUD
 75 czemu - kandi
 rodzic - gemd
 busiel - garf
 Lisa - Lapf
 Zajac - Zagf
 80 słuchać - hirdet
 te, cza - atgikaf
 ciac - piavd
 sam - patf
 sami - pati
 85 zobic - zadid
 dku ga - itg
 Kochać, miłować - mił dat
 tezac - gud
 brzoza - birf
 90 swina - kuma
 powietrze - Aif
 tzeła - upa
 ezeto - ziro
 koń - zirgo
 95 łódź - ławe
 rzeka NATREW - Nauza
 praca - rada
 polak - mazugaj
 matka - ate
 100 ojciec - tewf
 dzieci - barnaj
 wszystko - wifa
 ten - taf
 stoncie - fala
 105 przycisni - fafprizizu
 begac - fkrzaid
 czas - Ajki
 jablko - akm
 dla mni - man
 110 moje - mano
 walka - kato
 pokój - meza
 kamień - akmi

wazgi - LiBAJ
 115 ocze - Augi
 koniec - Ajga
 konczyc - ajgd
 inny - cit
 drugi - andat
 120 trawa - zil
 pierśi - pikta
 pamiętać - pramind
 umrzec - mort
 język - wadka
 125 cicho - kajki
 szlach - weda
 pływać - Łaudt
 diabak - tuokif
 maty - maz
 130 wiekki - letf
 wiele - daug
 burza - wiif
 człowiek - matd
 ciemno - dumo
 135 piosienka - daina
 spiewac - dainid
 Lud - taud
 tata - padertf
 dym - atf
 140 pic - terd
 esć - ezd
 żwierz - wirza
 późno - AULI
 ja estem - Af irm
 145 grzyby - fini
 mięso - fala
 szukać - fibd
 rzucac - natfad
 dziura - futu
 150 dom - chad
 byato - pesi
 pios - kuo
 przez - par
 także - je

155 byko - wal
 sowa - puc
 wrona - kraugif
 orzeł - adlif
 świątko - kajcha
 160 siedzieć - fid
 obok - paf
 czarny - metno
 żółty - zekd
 biały - baxtaf
 165 czerwony - raude
 zimno - kaldi
 gorące - tarmi
 liść - platf
 nóż - fworftif
 170 młody - iauunif
 stary - fenf
 zmiya - ferpine
 jenom - anki
 jeden - amf
 175 dwa - duo
 trzy - ttif
 cztery - teter
 pięć - pank
 sześć - sziasz
 180 siedem - geptif
 osiem - aktif

Łąka - wiza
 dobrze - buni
 dobry - pagif
 185 da, b - ejchol
 kwiat - tkumf
 co - kat
 patić - degt
 do góry - auchf
 190 wzrastać - augd
 korzeń - wute
 nowy - nau
 sen - seno
 spać - flaubd
 195 bardzo - taba
 zdrowie - waltida
 potom - fpot
 zwyciężyć - wiktuoti
 skóra - ctof (atos)
 200 krew - fi:ga (si@ga)
 nasz - m^ustar (mustar)
 mustar
 silny - ft:r (str)
 prawy - dagbrⁿ
 (dagis)
 tzeba - wa (wã?)
 205 imię - nom:f
 (nomos)

bośniań - aucm
 bośniań - gerwe
 - sterka
 buśiel - garf
 210 żuraw - sterka
 - garf
 matecznik - gyr

prosto - rekti
 rodzina - gimna
 wujki
 wujenki
 zdrowe
 215 wyczucie - iauda

V. Zinovas 199–205 žodžių negalėjo perskaityti, nes kai kurios raidės buvo gerokai išblukusios. Jis skliaustuose nurodė savo spėjimą. 206–214 žodžius Zinovas įrašė ne sąsiuvinyje, bet chemijos vadovėlio abiejose titulinio lapo pusėse, o 215 žodį – vokiečių kalbos vadovėlyje⁴.

Alfabetinis žodžių sąrašas su paaiškinimais⁵

adlif 'erelis, l. orzel' 158. Galbūt iš **ardlis*, plg. la. *ērglis* 'erelis', su vakarų baltų išlaikyta samplaika *dl* vietoj rytų baltų *gl*. Dar plg. lie. *érgla* 'išdykėlis, juokdarys, niekatauškis', *érglotis* 'maitotis, juokuoti, keisčiau rengtis ar ką kitaip daryti' (žr. Fraenkel LEW I 122), taip pat *érgti* 'lupti, mušti', *argóti* 'mušti, plėšyti, draskyti' ir kt. Prūsai ir lietuviai ereliui pavadinti turėjo kitą žodį: pr. *arelie* (taisybą į *arelis*), lie. *erėlis*. Mažesnė tikimybė, kad *adlif* – skolinys iš vok. *Adler* 'erelis'.

a...of 'oda, l. skóra' 199. Galbūt, *ados*, plg. lie. *óda*, la. *áda*, bet pr. *keuto*.

ajga 'pabaiga, l. koniec' 116 be žodžio pradžios *b-*, plg. lie. *pa-baigà*, la. *beigas*, bet pr. *wangan*. Dar plg. tolesnį žodį.

ajgd 'baigti, l. kończyć' 117 be žodžio pradžios *b-*, plg. lie. *baigti*, la. *bèigt*, bet pr. *wangint*. Bendraties sufiksas *-ti*, *-t* dažnai rašomas *-di*, *-d*, pvz., *dodi* 'davinėti, duoti', *augd* 'augti', *ejd* 'vaikščioti, eiti', *ezd* 'valgyti, ėsti', *piaud* 'pjauti' ir kt.

ajki 'laikas, l. czas' 107 be žodžio pradžios *l-*, plg. lie. *laikas*, la. *laiks*, bet pr. *kērdan*.

aif 'oras, l. powietrze' 91. Sietina su la. *gàiss* 'oras', turint galvoje pasitaikančius žodžio pradžioje priebalsių numetimus ir galimą baltarusišką *g* tartį kaip *h* (*gàiss*→*haiss*→'*ais*=*aif*). Mažesnę tikimybę turi sąsaja su lie. *óras* (dėl *a* vietoj *o* plg. *nafif* 'nosis', *kaj* 'koja' ir kt.), la. *âra*, *âre*, *ârs* 'erdvė, laukas', nes neaiškus *i* vietoj *r* buvimas. Plg. žodį *arf* 'dūmas'. 'Oro' reikšme prūsų kalboje yra *wins*.

akmi 'akmuo, l. kamień' 113, plg. lie. *akmuõ*, la. *akmens*, bet pr. *stabis*.

aktif 'aštuoni, l. osiem' 181. Plg. lie. *aštuoni*, la. *astuôni*, pr. *asmus* 'aštuntas'. Vietoj lietuvių *š* paprastai yra *s* (= *f*), pvz., *af* 'aš', *praf* 'prieš', *pasauk* 'pasakyk' (plg. *šaũkti*), *puse* 'pušis', galbūt ir *serpine* 'gyvatė' (plg. *šérpėti* 'brigzti odai'), *narsad* 'mėtyti' (plg. *naršyti*) ir kt. Tačiau trijuose žodžiuose parašyta ne *f*, bet *k*, būtent, *aktif* 'aštuoni', *kaldi* 'šalta' ir *kuo* 'šuo'. Du pirmuosius galima būtų įtarti germanizmais, plg. vok. *acht* 'aštuoni', *kalt* 'šalta'. Tačiau trečiajam toks aiškinimas neįmanomas. Taigi arba čia visur *k* yra nurašymo klaida vietoj *f* (dar plg. *fik* 'kiek'), arba tektų prisiminti tokius dubletus kaip lie. *kaũkti* – *šaũkti*,

⁴ Vadovėlių lapai kartu su Zinovo sąsiuvinium laikomi Vilniaus universiteto bibliotekoje.

⁵ Kadangi Zinovo nuoraše (jo tvirtinimu, ir originale) didžiosios ir mažosios raidės griežtai nebuvo skiriamos, tai visi bendriniai žodžiai čia rašomi mažąja raide.

kleīvas – *šleīvas*, *kuņpis* – žė. *šuņpis*, la. *kuņa* ‘kalė’ – lie. *šuō*, g. sg. *šuņs*, *klau-syti* – s. sl. *sluřati*, *smākras* – skr. *śmāsru* ir kt. Dar plg. žodį *pesi* ‘galvijai’ ir lie. dial. *pėkus* šalia skr. *pásu*. Turimas ir vienas pavyzdys su *g* vietoj lie. *ž*, būtent, *gin-di* ‘žinoti’.

alm ‘obuolys, l. jablko’ 108. Plg. pr. *woble*, lie. *obuolys*, la. *ābuōls*. Gal sieti-na su lie. *almėti* ‘pamažu sunktis, varvėti, pūliuoti’, *almuō* ‘pūliai’ ir kt? Indoeuro-piečių kalbose obuoliui pavadinti neretai pasitaiko žodžiai, turintys *a*, *l*, *m* garsus (įvairia tvarka), pvz., lot. *mālum*, gr. *μῆλον*, het. *šamluwa-* (šaknis *aml-*, nes *š-* grei-čiausiai pridėtinis) ir kt.

an ‘ant, į, l. na, do’ 55. Plg. lie. *añt*, dial. *añ*, bet pr. *na*, *no*, la. *uz*.

andar ‘kitas, antras, l. drugi’ 119. Plg. pr. *antars*, *anters*, sūduvių (Meletijus) *eins perian-dros* ‘vienas per kitą’. Dar plg. lie. *añt(a)ras*, bet la. *uot(a/e)rs*.

anli ‘l. jenom’ 173. Šio žodžio reikšmė nėra visai aiški. Lenkų *jenom* greičiau-siai vietoj *jeno*, plg. variantus *jeno*, *ino*, *inom* J. Karlovičiaus tarmių žodyne (I 252). Taigi turėtų reikšti ‘tik, tiktai, vos tik’. Aiškaus *anli* atitikmens baltų kalbose nera-s-ta, plg. pr. *ter* ‘tik’, lie. *tik*, *tiktaĩ*, la. *tik*, *tikai*. Galėtų būti *an+li*, plg. lie. *án*, *añ*, *anà* ‘antai, aure, štai’ + *nū-li* ‘nū, dabar’, *eike-l* ‘eik gi’ ir kt., la. *je-li* ‘kad nors’ ir kt. (Būga RR I 452–453).

anf ‘vienas, l. jeden’ 174, turbūt, vietoj *ainf*, plg. pr. *ains*, sūduvių (Meletijus) *ains*, *eins*, bet lie. *vėnas*, la. *viēns*.

argikaf ‘vaivorykštė, l. tęcza’ 81. Vaivorykštei pavadinti baltų kalbose varto jami įvairūs žodžiai, plg. lie. *vaivórykštė* (la. *vařavĩksne* su metateze iš **vavarĩks-ne*), *orārykštė*, *laūmės júosta*, *drignis*, *straublỹs* ir kt. Jeigu *argikaf* yra sudurtinis žo-dis, tai *ar-* galėtų būti sietina su lie. *óras*, la. *āra*, *ārs*, plg. lie. *orā-rykštė*, Nidoje *arykštė*; *-gikaf* – su lie. *gỹkaruoti* ‘eiti, bėgti’ (?). Jeigu tai priesagos vedinys, šaknį *arg-* gal reikėtų sieti su lie. *argóti* ‘mušti, plėšti, draskyti’.

arf ‘dūmas, l. dym’ 139. Plg. lie. *óras*, la. *āra*, *āre*, *ārs* ‘erdvė, laukas’. ‘Dūmo’ reikšmė šis žodis baltų kalbose neužfiksuotas, tam reikalui tėra šaknies *dūm-* žodžiai, plg. pr. *dumis*, lie. *dūmas*, la. *dūmi*. Žodynylyje šios šaknies žodis *dumo* turi reikšmę ‘tamsu’. Ne visai aiškus žodžių *arf* ‘dūmas’ ir *aif* ‘oras’ santykis.

af ‘aš, l. ja’ 1, 144. Plg. pr. *as* (ir *es*), lie. *ąš* (sen. *eš*), la. *es*.

ate ‘motina, l. matka’ 99 be žodžio pradžios *m-*, plg. pr. *mothe* (iš *mātē*), s. lie. *móte* (*mātē*), la. *māte*.

auchf ‘aukštyn, l. do góry’ 189 su *ch* vietoj *k* (*g*), plg. lie. *aukštỹn*, la. *uz aūgřu*, *aūgřup* ir pr. a. sg. *aucktimmiskan* ‘vyriausybė’, *aucktimmien* ‘vyriausiasis’.

aucima ‘kaimas, sodžius, l. wief’ 16. Plg. pr. *caymis*, lie. *káimas*, la. *ciems*. Jeigu *c* iš *k* (žr. prie *cit* ‘kitas’), o *i* vietoj lietuvių *ie* (žr. prie *brid* ‘elnias’), tai *aucima* galima būtų suprasti kaip *au-kiema(s)*. Dėl darybos plg. r. *y-cadъба* (balt. *au-* = sl. *u-*). Priešdėlis *au-* būdingas vakarų baltams, pvz., pr. a. sg. *aumūs-*

nan 'numazgojimą' (plg. r. *умыть*), *aulaut* 'mirti' (r. *умереть*). Galbūt jis slypi dar žodyje *auli* 'vėlai'. Jo vietoje rytų baltai paprastai turi *nu-*, *nuo-*: lie. *numiřti*, la. *nùomiřt*. Dėl reikšmės plg. la. *nuociemuôt* 'aplankyti, svečiuotis'.

aucm 'gandras, l. bošian' 206. Žodis neaiškus. Gal sietinas su *aucima* 'kaimas, sodžius'? Tuo atveju būtų 'kieminis' ar pan., juoba kad gandras vadinamas ir kitais žodžiais, žr. *garf*, *gerwe*, *sterkaf*.

augd 'augti, l. wzrastać' 190. Plg. lie. *áugti*, la. *aúgt*, pr. *auginnons* 'auginęs'.

augi 'akys, l. ocze' 115. Plg. pr. *ackis*, lie. *ākys*, la. *acis*. Žodis *augi* gali būti germanizmas, plg. vok. *Augen*.

auli 'vėlai, l. pózno' 143. Sąvokai 'vėlai' reikšti lietuviai ir latviai turi kitus žodžius, plg. lie. *vėlaiř*, *vėlù*, la. *vėlu*. Prūsų atitikmuo neaiškus. Žodynėlio *auli* gal sietina su pr. *aulaut* 'mirti', lie. *aūlekomis* 'galvotrūkčiais' ir kt. Galėtų būti *auli* ir enklitinių žodelių junginys, panašiai kaip *anli*.

auu 'vanduo, l. woda' 23. Plg. lie. *vanduõ*, la. *údens*, pr. *wúndan*. Gali būti germanizmas, plg. vok. *Au(e)* 'pieva, lanka', seniau 'sala, žemuma prie upės'.

baltaf 'baltas, l. biely' 164. Plg. lie. *báltas*, la. *balts*, bet pr. *gaylis*.

barnaj 'vaikai, l. dzieci' 101. Plg. s. lie. *bern-ēlis* 'kūdikis', la. *bērns* 'vaikas', bet pr. *maldenikis*, *malnijks*. Dėl šaknies *a* vietoj *e* plg. žodžius *bat* 'bet', *pank* 'penki'.

bat 'bet, l. alie' 41. Plg. lie. *bèt*, sen. ir *bat*, la. *bet*, tačiau pr. *sclait*.

birf 'beržas, l. brzoza' 89. Plg. lie. *béržas*, la. *bērzs*, pr. *berse*. Šaknį *birž-* resp. *birz-* turi lie. *biržė* 'beržų miškelis, beržynėlis', *biržėlis* 'mažas beržas; šeštasis metų mėnuo' ir kt., la. *biřzs* 'beržų giraitė' ir kt., pr. *Birsuke* (ežero vardas), Pretorijaus minimas beržų dievas *Birzulis* (Mannhardt W. Letto-Preussische Götterlehre, Rīgā, 1936, p. 545) ir kt.

brid 'elnias, l. jeřen' 26. Plg. pr. *braydis*, lie. *briedis*, la. *briēdis*. Vietoj lietuvių-latvių *ie*, atliepiančio prūsų *ei* (*ai*), yra *i* dar šiuose žodžiuose: *dinf* 'diena', *kit* 'kie-, -tas', galbūt ir *fik* 'kiek', *fibd* 'ieškoti' (jei iš *fikt*: lie. *siekti*), *aucima* 'kaimas sodžius' (jei iš **au-kiem-*). Plg. Zietelos lietuvių (gali būti susiję su jotvingių substratu!) dvibalsio *ie* tarimą *ī*, *ī^e*. Galbūt dalis vakarų baltų dvibalsio *ei* pirmąjį dėmenį buvo susiaurinę ir tarė *ei* > *i*. Skaitvardis '1' turi formą *anf* greičiausiai iš *ains* (kaip prūsų kalboje). Dar plg. *skraid* 'bėgioti' (gali būti siejama su *skraidyti* ir *skriėti*, la. *skriet*). Tačiau yra ir žodžių su rytų baltų refleksu (rašoma raidė *e*): *deuf* 'dievas' (jei ne iš **deius*), *lelf* 'didelis, la. liēls', *letf* 'lietus', *mera* 'taika, la. miērs'. Gal čia priklauso dar *praf* 'prieš' (plg. pr. *preiken*). Taigi baltų **ei* refleksai žodynėlyje nevienodi.

buni 'gerai, l. dobrze' 183. Plg. lie. *geraiř*, la. *labi*, pr. *labbai*. Kilmė neaiški kaip ir būdvardžio *pagis* 'geras'. Gal *buni* sietina su lie. *būtinaī* (> **būtni* > *buni*, plg. *gimna* 'giminė')? Reikšmės raida būtų 'būtinai' → 'tinkamai' → 'gerai'.

1. sg. fut. *buf* 'būsiu, l. będę' 68. Plg. lie. *būsiu*, la. *būšu*, pr. 3. optat. *bousai*.

cauta 'kaltė, l. wina' 52. Plg. lie. *kaltė*, bet la. *vaīna*, pr. *ebwinūts* 'apkaltintas', *niwinūton* 'nekaltą'. Raide *c*- gali būti žymimas priebalsis *k*-, o vietoj *al* parašyta *au*, plg. *kauni* 'kalnas'.

chad 'namas, l. dom' 150. Plg. lie. *nāmas*, la. *māja*, *nams*, pr. *buttan*. Greičiausiai polonizmas, plg. l. *chata* 'troba, pirkia'.

cit 'kitas, l. inny' 118. Plg. la. *cits*, lie. *kītas*, pr. a. pl. *kittans*. Minkštasis *k* turėjo būti kiek pakitęs: rašoma ne tik *k* (*kit* 'kas', *kit* 'kietas'), bet ir *t* (*tirtis* 'kirvis', *teter* 'keturi'), *c* (*cit* 'kitas'), galbūt net *f* (*fik* 'kiek'), *h* (jei *hirdet* 'klausyti' sietina su pr. *kirdīt* 'girdėti'). Dar plg. *aucima* 'kaimas, sodžius' (iš **au-kiema-*?).

dag...f 'dešinys, l. prawy' 203. Plg. lie. *dešinỹs*, la. *labā* (puse, rūoka), pr. *tickray*. 'Dešiniui' reikšti indoeuropiečių kalbose vartojami žodžiai, turį reikšmę ne tik 'tiesus', 'tinkamas', 'teisingas', 'tikras', bet ir 'pietinis, į pietų pusę nukreiptas'. Todėl gal reikėtų sieti su lie. *dagà* 'saulės karštis', la. *daga* 'gaisravietė', pr. *dagis* 'vasara' (: *dègti*) ir kt. Bet gerai neperskaitytame žodyje *dag...f* raide *g* galėtų būti vietoj *f* (kaip žodyje *geptif* 'septyni' galbūt iš **septif*). Tuo atveju reikėtų sieti su lie. *dešinỹs* (jotv. **das-in-*).

daina 'dainelė, l. piosienka' 135. Plg. lie. *dainà*, la. *daīna*, bet pr. *grīmikan* 'giesmė'.

dainid 'dainuoti, l. spiewać' 136. Plg. lie. *dain(i)úoti*, la. *dāinuôt*, *dainât*, *dainêt* (ir su *-ŋ-*), bet pr. *grīmons* 'giedojęs'.

daug 'daug, l. wiele' 131. Plg. lie. *daūg*, bet la. *daūdz*, o pr. *tūlan*.

degt 'deginti, degti, l. palić' 188. Plg. lie. *dègti*, la. *degt* (prūsų? Plg. *dagis* 'vasara').

deuf 'dievas, l. bóg' 57. Plg. lie. *diēvas*, la. *dīevs*, pr. *deywis*, *deiws*. Dėl vokalizmo žr. prie *brid*.

dinf 'diena, l. dzień' 42. Plg. lie. *dienà*, la. *dīena*, pr. acc. sg. *deinan*. Dėl vokalizmo žr. prie *brid*.

dodi 'davinėti, duoti, l. dawać' 13. Plg. lie. *dúoti*, la. *duôt*, pr. *dāt(wei)*. Baltų **ō* greičiausiai buvo tariamas kaip lietuvių *uo*, plg. *duo* 'du', *kuo* 'šuo', *wikruoti* 'gyventi?', galbūt ir *tuolis* 'velnias'.

dontif 'dantis, l. zęb' 5. Plg. lie. *dantīs*, pr. *dantis*, bet la. *zūobs*.

drygi 'Maskvos kunigaikštystės gyventojai, rusai, l. мошкали' 73. Plg. br. *дрьг-авиуи* 'dregovičiai'. Rašoma *ry* vietoj *ri* dėl kieto *r* tarimo lenkų ir baltarusių kalbose. Plg. la. *kriēvi* 'rusai' iš *крив-учи*. S. rus. *дрегъв-учи* rodo buvus **Dreg-uvā*. Jeigu *дрег-* ryšys su lie. *drėg-nas* (M. Fasmeris ir kt.) yra tikras, tai žodyje *drygi* galėtų slypėti vakarų baltų šaknis *drīg-* < *drėg-*.

dumo 'tamsu, l. ciemno' 134. Sietina su lie. *dūmas*, la. *dūmi*, pr. *dumis*. Dėl reikšmės plg. lie. *dūmas*, *-à* 'dūmų spalvos, dūminis', *dūmėtas* 'miglotas, neaiškus', *dūmúoti* 'neaiškiai matyti', *apsidūmúoti* 'apsitraukti migla, apsiniaukti', la. *dūms*,

-a 'tamsiai raudonas, tamsiai pilkas' ir kt. Žodynyje 'dūmo' reikšmę turi žodis *arf*.

duo 'du, l. dwa' 175. Plg. lie. *dù*, la. *divi*, pr. *dwai*. Gali būti baltų **duō* tiesioginis refleksas, nes lietuvių *dù* turi prie vardažodžių dviskaitos priderintą vokalizmą, plg. *dù vilkù*.

egle 'l. jodłowića' 50. Lenkų žodis *jodłowića* ne visai aiškus. Greičiausiai reiškia 'eglė', plg. l. dial. *jedlica, jedlicka* 'eglė' (Karlłowicz J. Słownik gwar polskich, I 269) ir baltizmą *jegla* 'eglė', plačiai išplitusį Lenkijoje (vietomis net vakarinėje dalyje). Prūsai turėjo formą su išlaikytu baltų junginiu *dl* (*addle*). Tačiau platus baltizmo *jegla* paplitimo arealas vakaruose verčia manyti, kad variantą su *gl*, šiaip jau būdingą rytų baltams (plg. lie. *ėglė*, la. *egle*), turėjo ir bent dalis vakarų baltų. Plg. analogišką *tl* ir *kl* svyravimą prūsų kalbos paminkluose (Endzeilīns J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943, p. 38 – 39).

ejchol 'ąžuolas, l. dąb' 185. Plg. pr. *ansonis*, lie. *ąžuolas*, la. *uōzuōls*. Greičiausiai germanizmas, plg. vok. *Eiche*, sen. *Eichel*.

ejd 'vaikščioti, l. chodzić' 65 ir 3. praet. *ejo* 'ėjo, l. szedł' 66. Plg. lie. *eīti, ėjo* (dial. *ėjo*), pr. *ēit* (3. praet. ?), bet la. *iēt*, 3. praet. *gāja*.

emt 'imti, l. brać' 43. Plg. lie. *iñti*, pr. *īmt*, bet la. *ñemt*. Dėl *e* vietoj *i* žr. prie *ef*.

ef 'jis, l. on' 4. Plg. lie. *jis*, bet la. *viñš*, pr. *din*. Vietoj *i* dar yra *e* žodyje *emt* 'imti', gal ir *gemd* 'gimdyti' (bet plg. lie. *gemù*, pr. *gemton* 'gimdyti'). Trumpųjų *i, u* platinimas apskritai buvo būdinga vakarų baltų fonetikos ypatybė.

ezd 'valgyti, l. eść' 141. Plg. lie. *ėsti*, la. *ēst*, pr. *īst* (iš *ēst*).

fala 'mėsa, l. mięso' 146. Plg. lie. *mēsà*, dial. *mēsà*, pr. *menso*, bet la. *gaļa*. Žodis neaiškus. Galbūt Zinovas raidę *f* perskaitė vietoj *k=g* arba šios raidės buvo sumaišytos originale? Plg. *kalfa* 'galva'. Tuo atveju turėtume latvių *gaļa* (: sl. *goľb*) atitikmenį.

flumf 'gėlė, l. kwiat' 186. Plg. lie. *gėlė*, la. *pukę* (prūsų atitikmuo nežinomas). Gali būti germanizmas, plg. vok. *Blume* (su hiperkorektiniu *f* vietoj *p < b*).

garf 'gandras, l. buśiel' 77, 209, 'gervė, l. żuraw' 211. Plg. lie. *gañdras*, pr. *gandams* (gali būti vietoj *gandarus*), la. *stārķis*. Galbūt *garf* vietoj **garns* ir sietina su lie. *garnỹs*, la. *gārnis*. Žr. prie *gerwe, fsterkaf*.

geļi 'galima, l. można' 51. Plg. lie. *gali(ma)*, bet la. *iespējams, atļauts*, pr. *mu-sīngin*. Dėl šaknies vokalizmo plg. lie. *galásti||gelásti*.

gemd 'gimdyti, l. rodzić' 76. Plg. pr. *gemton*, lie. *gimdýti*, la. *dzèmdēt*. Šaknies vokalizmu artimesnis prūsų (resp. latvių) atitikmuo, jeigu tik čia *e* ne vietoj *i*, žr. prie *emt*.

geptif 'septyni, l. sedem' 180. Plg. lie. *septyni*, la. *septiņi*, pr. *septmas* 'septintās'. Gal *g-* parašyta vietoj *f-*? Jeigu raidės *f* viršus buvo nublukęs, per vidurį jos perbraukimas galėjo Zinovui sudaryti raidės *g* įspūdį.

gerwe 'gandras, l. bošiań' 207. Plg. lie. *gėrvė*, pr. *gerwe*, bet la. *dzėrve*. Painiojamos 'gandro' ir 'gervės' sąvokos, plg. *garf*, *fterkaf*.

gimna 'giminė, dėdė, tetulė, l. rodzina, wujki, wujenki' 214. Plg. lie. *giminė*, la. *gimene* 'šeima' (lituanizmas; prūsų atitikmuo neaiškus).

gindi 'žinoti, l. wedzieć' 61. Plg. lie. *žinóti*, la. *zinát*, pr. *ersinnat* 'pažinti, sužinoti'. Priebalsis *g* vietoj lie. *ž* primena žodžius su *k* vietoj lie. *š*, aptartus prie *aktivif* 'aštuoni'. Šiaip jau vietoj *ž* yra *z*, pvz., *maz* 'mažas', *zeld* 'geltonas' (: lie. *želtas*), *zem* 'žemė', *zirgo* 'žirgas', *ziro* 'ežeras'. Žodis *gindi* būtų vienintelis pavyzdys su skardžiuoju guturaliniu šaknies variantu, plg. gr. γνώσκω. Atvirkščią reiškinį – *z* (iš *ž*) vietoj *g* – galima būtų įžiūrėti žodyje *zil* 'žolė', jeigu jį sietume su lie. *gėlė* (*i < ī* gali būti iš senesnio *ē*).

gyr 'neįžengiama giria, draustinis, l. matecznik' 212. Plg. lie. *girià*, la. *dziya*, *dzire* 'miškas', pr. *garian* 'medis'. Dar plg. *mifzta* 'miškas'.

giwatti 'gyventi, l. żyć' 11. Plg. lie. *gyvėnti*, dial. *gývoti*, pr. *giwīt*, bet la. *dzīvuôt*, dial. *dzīvāt*.

guld 'gulėti, l. leżać' 88. Plg. lie. *gułti*, la. *gułt*, bet pr. *lassinnuns* 'guldės'.

guti 'kryžiuočiai, l. krzyrzacy' 72. Žodis sietinas su lietuvių etnonimu *gudai* 'baltarusiai (kartais rusai ar lenkai)'. K. Būga, E. Hermanas, E. Fenkelis ir kiti tyrinėtojai šį etnonimą kildina iš gotų vardo, patekusio į baltų kalbą dar tais laikais, kada patys gotai savo vardą **gutaz* tebetarė **ghudas* (**ghudōs*). Tačiau šioje hipotezėje trūko vienos grandies: paliudyto fakto, kad baltai gudo vardą taikytų germanų tautai. Dabar šią grandį turime.

hantuf 'ranka, l. ręka' 8. Plg. lie. *rankà*, pr. *rancko*, la. *rùoka*. Greičiausiai germanizmas, plg. vok. *Hand*.

hirdet 'klausyti, l. słuhać' 80. Plg. pr. *kirdīt* 'girdėti' ir lie. *girdėti*, la. *dzirdēt*. Sunku pasakyti, ar *hirdet* turi *h-* vietoj *k-*, ar vietoj *g-* (plg. baltarusišką priebalsio *g* tarimą).

iauda 'sveikata, nuojauta, l. zdrowe, wyczucie' 215. Galbūt vietoj *jauta* ir sietina su lie. *pa-jáuta* 'jausmas', dial. *jáuta* 'jutimas' (: *jaūsti*, la. *jàust*). Dėl reikšmės plg. *waltida*.

iaunif 'jaunas, l. młody' 170. Plg. lie. *jáunas*, la. *jaûns* (ne tik 'jaunas', bet ir 'naujas', 'šviežias'), tačiau pr. *maldai* 'jauni'.

ii 'i, l. w, do' 56. Plg. lie. *ĩ*, bet pr. *ēn*, la. *uz*.

ilg 'ilga, l. długa' 86. Plg. lie. *ilgas*, la. *ilgs* ('ilgai užtrunkantis', šiaip *garš*), pr. *ilgi* 'ilgai'.

1. sg. *irm* 'esu, l. estem' 144. Plg. lie. *esù*, sen. *esmì*, *esmù*, la. *esmu*, pr. *asmai*, *asmu*. Forma *irm* gali būti iš *īr* (= lie. *yrà*, la. *ir*) + 1. sg. galūnė *-mi*. Lietuvių kalbos ploto pietryčių pakraščiuose *yrà* turi ne tik trečiojo, bet ir kitų asmenų reikšmę.

Tačiau atematinių galūnių dėjimo prie kamieno *řr(a)* iki šiol niekur nebuvo pastebėta.

je 'taip pat, l. takže' 154. Plg. lie. *taip pat*, la. *tâpat, arî*, pr. *dēigi, ir, stan subban*. Greičiausiai germanizmas, plg. vok. *ja*. Šį germanizmą turi ir lietuvių su latviais tarmės, pvz., lie. dial. *jà, jè, jě*, la. *jà* 'taip'.

kaj 'koja, l. noga' 7. Plg. lie. *kója*, la. *kāja*, bet pr. *nage*.

kajli 'tyliai, l. cicho' 125. Plg. lie. *tỹliai*, la. *klusi*, pr. *tusnan* 'tylus'. Gal sietina su pr. *kails* 'sveikas' (ar lie. *gaĩliai*?). Reikšmės raida būtų: 'sveikas' → 'nepavojingas, ramus' → 'tylus'.

kaldi 'šalta, l. žimno' 166. Plg. lie. *šalta*, pr. *salta*, bet la. *aũksti*. Jeigu ne germanizmas (plg. vok. *kalt* 'šalta'), problemą sudaro *k-* vietoj lie. *š-*, pr. *s-*. Žr. prie *aktif*.

kalfa 'galva, l. głowa' 6. Plg. pr. *galwo*, lie. *galvà*, la. *galva*. Prastai nugirsta *k* vietoj *g* ir *f* vietoj *v*.

kandi 'kam, kodėl, l. czemu' 75. Plg. lie. *kám, koděl*, la. *kam, kàdēļ, kàpēc* (prūsų atitikmuo neaiškus). Gal prie acc. sg. **kan* priaugusi dalelytė *di* (: ?), plg. lie. dial. *kag* (< *kq* + *gi*) 'kodėl'. O gal sietina su lie. *kámgi* (*g* > *d*)?

kar 'kas, ko, l. co' 187. Plg. lie., la., pr. *kas*. Raidė *r* gali būti rašybos apsirikimas vietoj *s*.

karo 'kova, l. walka' 111. Plg. lie. *kāras*, la. *kařš*, pr. a. sg. *kariausnan* 'kariavimą'.

kauni 'kalnas, l. góra' 29. Plg. lie. *kálnas*, la. *kaľns*, bet pr. *garbis* (Elbingo ž. klaidingai *grabis*). Parašyta *au* vietoj *al*, plg. *cauta* 'kaltė'.

kit 'kas, l. kto' 30. Plg. lie. *kítas*, pr. acc. pl. *kittans* 'kitus', bet la. *cits*. Galbūt įvardžio kamienas *kita-* turėjo 'kas' ir 'kitas' reikšmes. Plg. lot. *quid* ir kt. Praslavų kalbai taip pat rekonstruojama **čbto* < **ki-t-* šalia **křto*.

kit 'kietas, l. twardy' 39. Plg. lie. *kíetas*, bet la. *ciěts*, pr. acc. sg. *drũcktawingiskan*. Dėl *i* vietoj lie. *ie* žr. prie *brid*.

kraugif 'varna, l. wrona' 157. Plg. lie. *várna*, la. *vārna*, pr. *warne*. Gal sietina su la. *kraudzināt* 'rėkti, kranksėti (apie varnas)', gr. *κραυγή* 'rikšmas, šauksmas' ir kt. (Endzelīns-Mülenbachs LVV II 262).

kuma 'kiaulė, l. świńa' 90. Plg. lie. *kiaũlė*, la. *cũka*, pr. *swintian, skewre*. Gal sietina su lie. *kumėlė, kumelỹs*, la. *kumeļš* ir kt.? O gal kiaulę vadino tiesiog „kuma“ (pasitaiko ir lietuvių folklore)?

kuo 'šuo, l. pios' 152. Plg. lie. *šuo*, la. *suns*, pr. *sunis*. Gali būti susijęs su la. *kuņa* 'kalė'. Dėl *k-* vietoj *š-* resp. *s-* žr. prie *aktif*.

laba 'labai, l. bardzo' 195. Plg. lie. *labaĩ*, bet la. *ļũoti* (prūsų atitikmuo neaiškus). Šaknį *lab-* turi visos trys baltų kalbos: lie. *lābas*, la., pr. *labš* 'geras'.

lajcha 'šviesa, l. światło' 159. Plg. lie. *šviesà*, la. *gàisma*, pr. a. sg. *swāigstan* 'šviesą'. Žodis neaiškus. Kadangi pasitaiko žodžio pradžioje *p* prieš *l* nukritimų (plg. *laugi* 'plaukai', *laudt* 'plaukti'), tai *lajcha* galėtų būti iš **plaika* (: *pliēksti* 'smarkiai šviesti, spiginti', la. *plaīksnītiēs* 'nušviesti'?). Bet *lajcha* gali būti ir vietoj **lauka* (dėl *u > i* plg. *lauma* vietoj **laima*) iš ide. **leuk-* 'šviesti', plg. gr. λευκός 'baltas', lie. *laūkas* 'su balta kakta ar snukiu' ir kt.

lapf 'lapė, l. lisa' 78. Plg. la. *lapsa*, bet lie. *lāpė*, pr. *lape*.

laud 'laukti, l. czekać' 74. Plg. lie. *láukti*, bet la. *gàidīt*, pr. *giēidi* 'laukia'. Vietoj samplaikos *kt* parašyta *d*, plg. *laudt* 'plaukioti'.

laudt 'plaukioti, l. pływać' 127. Plg. lie. *plaūkti*, bet la. *pełdēt* (prūsų atitikmuo neaiškus). Žodžio pradžioje nukritęs *p* kaip ir *laugi* 'plaukai'. Dėl *-dt* vietoj *kt* plg. *laud* 'laukti'.

laugi 'plaukai, l. włosy' 63. Plg. lie. *plaukaī*, bet la. *mati*, pr. *scebelis*. Nukritęs žodžio pradžios *p-* kaip ir *laudt* 'plaukioti'. Vietoj dusliojo priebalsio *k* parašytas skardusis *g*.

lauma 'laimė, l. szczęście' 31. Tas pat žodis, tik su galūne *-e*, įrašytas ir šalia *Pjarkuf* prie lenkų *pogańske* 71. Plg. lie. *laūmė* 'mitologinė būtybė, tėvams sukeičianti vaikus, juos globojanti (kartais ir skriaudžianti), lemianti jų ateitį ir pan.', la. *laūma* 'skraidanti burtininkė, ragana, žemės dievybė, linkinti žmonėms ne tik blogio, bet ir gėrio', prūsai šiuo vardu vadinę gimimo deivę (LKŽ VII 190). Galbūt suplakta į vieną laumė (*lauma*) ir laimė (*laima*), plg. lie. *lāimė*, *lāima*, la. *laīme*, *laīma* 'l. szczęście' ir 'laimės, likimo deivė'. Dar žr. prie *Pjarkuf*.

laufa 'valia, l. wola' 32. Plg. lie. *valià*, la. *griba*, *vēlēšanās*, *vaļa*, pr. *quāits*. Žodis neaiškus. Galima būtų hipotetiškai sieti su lie. *léisti*, *lāisvė*, la. *laīst* (*i > u* kaip žodyje *lauma* vietoj **laima*), arba su la. *laūt*, vartojamu valios aktui reikšti (pvz., *māte vaļas man neļāva* ir pan.), arba su lie. (*at*)*laužà* (nepriklausanti visumai, gavusi valią, savarankiška).

lawe 'valtis, laivas, l. łódź' 95. Plg. lie. *laīvē*, *laīvas*, la. *laīva* (gali būti finizmas; prūsų atitikmuo nežinomas). Dėl dvibalsio monoftongizacijos plg. *fala* 'saulė'.

lelf 'didelis, l. wielki' 130. Plg. la. *liēls*, lie. dial. *liēlas* (šiaip *didelis*), bet pr. a. sg. *debīkan* 'didelį'.

letf 'lietus, l. deszcz' 20. Plg. lie. *lietūs*, la. *liētus*, bet pr. *aglo*.

libaj 'lūpos, l. wargi' 114. Plg. lie. *lūpos*, la. *lūpas*, bet pr. *warsus*. Siejant *libaj* su lie. *lūpos*, la. *lūpas* šaknies *i* tektų aiškinti kaip žodyje *lauma* vietoj **laima*. Bet *libaj* greičiau germanizmas, plg. vok. *Lippen*.

lukaf 'lokys, l. niedzwiedz' 24. Plg. lie. *lokỹs*, bet la. *lācis*, o pr. *clokis*. Neaiškus šaknies balsis *u* vietoj laukiamo *o* (iš *ā*).

m...tar 'mūsų, l. nasz' 201. Žodis išblukęs, Zinovas jo negalėjo perskaityti. Ne visai tikra ir pirmoji raidė: gali būti *n*, žr. p. 67. Plg. lie. *mūsų*, la. *mūsū*, pr. *nusan*, *noūsan* (var. *-en*, *-on*, *-un*). Problemą sudaro pabaiga *-tar*.

mact 'žiūrėti, l. patrzyć' 54. Plg. lie. *žiūrėti*, la. *skatīt*, pr. *dereis* 'žiūrėk'. Žodis neaiškus. Gal sietinas su s. sl. *motriti*, *s̄motriti* 'žiūrėti' ir giminiškas lie. *matyti*. Dar žr. prie *zurdit*.

maiaf 'tađ, taigi, l. więc' 36. Plg. lie. *tàđ, taigi*, la. *tâ, tātad* (prūsų atitikmuo nežinomas). Žodis *maiaf* neaiškus. Lenkų *więc* 'tađ, taigi' gali būti vietoj *więcej* 'daugiau', tuo atveju *maiaf* turėtų reikšti 'daugiau', ir jį gal reikėtų palyginti su V. Mažiulio rekonstruojamu prūsų kalbos prieviksiu **mais* 'daugiau' (Mažiulis V. Prūsų kalbos paminklai, II, 265⁵¹).

dat. sg. *man* 'man, l. dla mni' 109. Plg. lie. *mán*, la. *man*, bet pr. *mernei*.

mano 'mano, l. moje' 110. Plg. lie. *mānas, mào*, la. *mans* (ret. *mana*), bet pr. *mais*.

mard 'žmogus, l. człowiek' 133. Plg. lie. *žmogùs*, pr. *s moy* ir la. *cilvēks* (slavizmas). Žodis neaiškus. Galbūt sietinas su lie. *marùs, marinti* (: *mérdėti, miřti*) ir turėjo pirmąją reikšmę 'mirtingas'? Priebalsis *d* gali būti vietoj *t*, plg. lot. *mortuus* 'miręs', skr. *mártya-* 'mirtingas', s. pers. *martiya* 'žmogus' ir kt. Dar plg. l. *smard*, s. rus. *смьрдѣ* 'valstietis' (iš čia lie. *smiřdas* 'pavaldinys').

maz 'mažas, l. mały' 129. Plg. la. *mazs*, lie. *māžas* (su *ž*), bet pr. *likuts*.

mažugaf 'lenkas, l. polak' 98. Plg. *mozūras*. Problemą sudaro *ž* vietoj *z* (gali būti apsirikimas) ir ypač *g* vietoj *r*. Skardusis priebalsis *g* galėtų būti vietoj dusliojo *k*. Tuo atveju *mažug-* būtų vestina iš **mazurk-* (plg. l. dial. *mazurka*) su išleistu *r* kaip žodyje *adlif* 'erelis' iš **ardlis*.

mejdo 'medis, l. drzewo' 10. Plg. lie. *mėdis*, bet la. *kùoks*, pr. *garian*. Neaiški šaknies balsio diftongizacija, plg. *taurit* 'sakyti, tarti'.

mejdo 'mergina, l. dziewczyna' 46. Plg. lie. *mergà*, pr. *mergo*, bet la. *meita* (germanizmas). Žodis *mejdo* laikytinas germanizmu, plg. vok. *Maid*.

melno 'juodas, l. czarny' 162. Plg. la. *mēlns*, bet lie. *júodas*, o pr. *kirsnan*.

mera 'taika, l. pokój' 112. Plg. la. *miērs* (: sl. *mirǒ*), bet lie. *taikà* (sen. raštuose ir *mieras*), o pr. *packaiēn*.

mildat 'mylėti, l. kochać, miłować' 87. Plg. lie. *mylėti*, la. *milēt*, pr. *milijt*. Žodžio *mildat* šaknis gali būti ta pati kaip lietuvių *meilės* deivės (?) varde *Milda* ir sietina su *melsti, mēdžia* (: vok. *mild* 'švelnus' ir kt.).

mifzta 'miškas, l. las' 58. Plg. lie. *miškas*, bet la. *mežs*, pr. *median*. Raidė *t* gali būti parašyta vietoj *k*, plg. *teter* 'keturi', *tirtis* 'kirvis', (suskindinta) *laud* 'laukti', *laudt* 'plaukti'. Dar plg. *gyr* 'neįžengiama giria, draustinis'.

monda 'mėnulis, l. księżyc' 62. Plg. lie. *mėnuo, mėnulis*, la. *mēness*, pr. *menig*. Greičiausiai germanizmas, plg. vok. *Mond*.

mort 'mirti, l. umrzeć' 123. Plg. lie. *miṛti*, la. *miṛt*, bet pr. *aulāut* 'numirti'. Problema sudaro or vietoj *ir*. Gal čia tas pats vokalizmo laipsnis kaip lie. *marinti*, *marūs*, *māras*, *núo-maras*, r. *морумь*, l. *morzyć* 'marinti', lot. *mori* 'mirti', *mortuus* 'miręs' ir kt. Plg. *wuld* 'norėti' (: *viltis*), *wulks* 'vilkas'.

nakt 'naktis, l. noć' 40. Plg. lie. *naktis*, la. *nakts*, pr. a. sg. *nactin* 'naktį'.

narfad 'mesti, mėtyti, l. rzucać' 148. Plg. lie. *mèsti*, la. *mest*, pr. *pomests* 'pamestas'. Žodžio *narfad* kilmė neaiški, galbūt sietinas su lie. *naršyti* 'versti, maišyti ko ieškant' (: *neṛšti*)?

nafif 'nosis, l. nos' 47. Plg. lie. *nósis*, pr. *nozy*, bet la. *dęguns*.

nau 'naujas, l. nowy' 192. Plg. lie. *naūjas*, pr. *nauns*, bet la. *jaūns*.

Naura 'Narevo upė, l. rzeka Narew' 96. Sietina su lie. *niaūras*, *niaurūs* 'nykus, nejaukus', *paniūrta* 'apsiniaukti' ir kt. Tai baltiškios kilmės upėvardis, sunkiai atskiriamas nuo Herodoto etnonimo *Νευροί*; jis yra svarbus papildomas argumentas, kad neurai buvo baltai.

nom...f 'vardas, l. imię' 205. Plg. lie. *vaṛdas*, la. *vārds*, pr. *emmens*. Gali būti germanizmas, plg. vok. *Name*.

paderf 'tėtė, tėvelis, l. tata' 138. Plg. *tewf* 'tėvas'. Žodis *paderf* greičiausiai germanizmas, plg. vok. *Vater* (su *p*- vietoj vok. *V*-=*f*).

pagif 'geras, l. dobry' 184. Plg. lie. *gėras*, bet la. *labs*, pr. *labs*. Žodžio *pagif* kilmė neaiški. Gal *p*- yra vietoj *b*- ir sietina su r. *бог*, *бог-амыū*, skr. *bhāgas* 'laimė'? Dar plg. *buni* 'gerai'.

pank 'penki, l. pięć' 178. Plg. lie. *penki*, pr. *penckts* 'penktas', bet la. *pieci*. Dėl *a* vietoj *e* plg. *barnaj* 'vaikai' (: *bėrnas*), *bat* 'bet'.

par 'per, l. przez' 153. Plg. lie. *peṛ*, dial. *paṛ*, la. *pāri*, *pār*, pr. *per*, *pra*.

pas 'šalia, greta, pas, l. obok' 161. Plg. lie. *pās*, bet la. *blakus*, pr. *pagār*.

2. imp. *pasauk* 'pasakyk, l. powiedź' 37. Sietina su lie. *pašaūk* (kita žodžio reikšmė), kurio latviškas atitikmuo *pasāuc* (prūsų nežinomas).

patf 83, f. *pati* 84 'pats, f. pati, l. sam, f. sami'. Plg. lie. *pāts*, *patì*, la. *pats*, bet f. *paša*, o pr. *subs*, *subbai*.

paud 'paukštis, l. ptak' 64. Plg. lie. *paūkštis*, la. *putns*, pr. *pepelis*. Žodis *paud* galbūt sietinas su lie. *paūtas*, la. *pāuts*, pr. *paute* 'kiaušinis'.

pesi 'galvijai, l. bydło' 151. Sietina su lie. *pėkus*, pr. *pecku* (plg. skr. *pāsu* ir kt.). Dėl *s* vietoj lie. *k* žr. prie *aktif*.

Pjarkuf. Šis žodis kartu su *laume* įrašytas prie lenkų *pogańske* 70. Sunku patikėti, kad jis būtų *pogańske* vertimas. Greičiau prie *pogańske* išleistas žodis *bogi* 'dievai', taigi čia nurodytos dvi pagonių dievybės. *Pjarkuf* sietinas su lie. *perkūnas*, la. *pėrkūns*, *pėrkuōns*, *pėrkauns*, pr. *percunis*. Forma skiriasi tuo, kad neturi priesagos, kuri latvių kalboje įvairuoja. Bepriesaginis šio dievo pavadinimas baltų kalbose šiaip jau neužfiksuotas. Plg. trakų *Περκος* (Inscriptiones Graecae in Bulgaria Re-

pertae. Edidit G. Mihailov. Vol. 1. Serdicae, MCMLXX, p. 273, lentelė 283). *Laume* buvimas šalia *Pjarkuf* patvirtina mitologijos tyrinėtojų rekonstruojamą santuokinę porą Perkūnas – Laumė. Dėl *laume* dar žr. prie *lauma*.

piaud 'pjauti, l. ćiać' 82. Plg. lie. *pjáuti*, pr. a. sg. *piuclan* 'pjautuvą', bet la. *pļaūt* 'pjauti'.

pikra 'krūtinė, l. pierśi' 121. Plg. lie. *krūtìnė*, *krūtis*, la. *krùts*, pr. *kraclan*. Žodžio *pikra* kilmė neaiški. Gal *pikr-* iš **pirk-* ir sietina su lie. *piršys* 'arklio krūtinė', rus. *непсу* 'krūtinė' ir kt. (dėl *k* vietoj *š* > *s* žr. prie *aktif* 'aštuoni')?

platsf 'lapas, l. liść' 168. Plg. lie. *lāpas*, la. *lapa* (prūsų atitikmuo neaiškus). Greičiausiai germanizmas, plg. vok. *Blatt*.

pramind 'atminti, l. pamiętać' 122. Sietina su lie. *pramiñti* (kita reikšmė), kurio atitikmenų kitose baltų kalbose nėra.

praf 'prieš, priešais, l. przeciw' 33. Plg. lie. *priėš* (*priešais*), bet la. *pret* (*priekšā*), pr. *preiken* (*pirsdau*). Dėl *a* vietoj *ie* žr. *brid*.

pratāt 'galvoti, mąstyti, l. myśleć' 59. Sietina su lie. *protáuti*, la. *prātuôt*, *prātēt*, pr. a. sg. *prātin* 'nutarimą'.

puc 'pelėda, l. sowa' 156. Sietina su lie. dial. *pūtis* (Priekulė, gali būti kuronizmas), la. *pūce* 't. p.'

puro 'bala, pelkė, klampynė, l. bagno' 28. Sietina su lie. *puřvas*, la. *pūrvs* (prūsų atitikmuo nežinomas).

puse 'pušis, l. sosna' 49. Plg. lie. *pušis*, dial. *pūšė*, bet pr. *peuse*, o la. *priėde*.

rada 'darbas, l. praca' 97. Plg. lie. *dárbas*, la. *darbs*, pr. a. sg. *dīlan* 'darbą'. Sietina su serbų *rād* 't. p.'. Plg. tolesnį žodį.

radid 'dirbti, l. robić' 85. Plg. lie. *dirbti*, la. *strādāt*, pr. 3. pr. *gewinna* 'darbuojasi', inf. *seggīt* 'daryti'. Sietina su serbų *rāditi* 'dirbti'. Plg. *rada*.

raude 'raudonas, l. czerwony' 165. Plg. lie. *raudónas*, dial. *raūdas*, bet la. *sařkans*, o pr. *wormyan*.

rekti 'tiesiai, l. prosto' 213. Germanizmas, plg. vok. *recht*.

sała 'saulė, l. słońcie' 104. Plg. lie. *sáulė*, la. *saūle*, pr. *saule*. Tvirtapradis *au* buvo monoftongizuojamas Rytų Prūsijos lietuvių tarmėse. Dar plg. *lawe* 'valtis, laivas'.

sařpriziz(a?) 'prispausk, l. przycięni' 105. Galbūt sietina su lie. *sąsprūdis* 'spūstis'. Priešdėlį resp. prielinksniį *sa* 'su' turi latviai ir lietuvių tarmės (prūsų atitikmuo *sen*).

seno 'miegas, sapnas, l. sen' 193. Greičiausiai polonizmas, plg. l. *sen*.

senf 'senas, l. stary' 171. Plg. lie. *sėnas*, bet la. *vecs*, o pr. *vrs* (iš *ūrs* ar *vūrs*).

serpine 'gyvatė, l. zmija' 172. Galbūt sietina su lie. *šėrpėti* 'brigzti (odai)', *šėrpė* 'odos atplaiša' arba su lot. *serpēns*, s. ind. *sarpa-*, alb. *gjarpēn* (< **serpeno-*) 'gyvatė'.

fi...ga 'kraujas, l. krew' 200. Žodis neaiškus.

fjale 'l. bez' 48. Reikšmė ne visai aiški, nes lenkų *bez* gali reikšti prielinksni 'be' ir 'tam tikrą medį, bežą, paprastąją alyvą'. Žodžio *fjale* kilmė neaiški. Jis gali būti iškraipytas. Gal susijęs su lie. *šalià*?

fibd 'ieškoti, l. szukać' 147. Gali būti susijęs su lie. *siekti*, vartojamu ir 'ieškoti' reikšme. Dėl *i* vietoj *ie* žr. prie *brid*. Dėl *-kt* > *-bd* plg. infinityvus *flaubd* 'miegoti', *tibt* 'tikėti, pasikliauti'.

fid 'sėdėti, l. siedzieć' 160. Plg. lie. *sėdėti*, la. *sédēt*, bet pr. *sindats* 'sėdintis'. Baltų šakninio *ē* virtimą *ī* dar rodo *flibd* 'slėpti', *fini* 'grybai' (: la. *sēnes* – finizmas!), *wiif* 'audra, vėtra' (: *vėjas*), gal ir *drygi* 'rusai' (: *drėg-nas?*), *zil* 'žolė' (plg. *žėlė*), tačiau *ē* išlaikytas žodyje *tewf* 'tėvas'.

fik 'kiek, l. ile' 27. Plg. lie. *kiek*, la. *cik* (prūsų?). Žodis nėra aiškus. Jeigu *s-* vietoj *k-* nėra įsivesta iš *siėkas*, *saikas* tipo žodžių, gali būti palatalizacijos padaras, žr. prie *cit*. Dėl vokalizmo plg. *brid*.

fini 'grybai, l. grzyby' 145. Plg. la. *sēnes* (finizmas!), bet lie. *grỹbai* (slavizmas!). Prūsų atitikmuo nežinomas. Dėl *i* vietoj *ē* žr. prie *fid*.

fkraid 'bėgioti, l. begać' 106. Plg. lie. *skraidyti* ir *skriėti*, la. *skràidīt* ir *skriēt* (prūsų?). Vokalizmas neaiškus (*ai* iš *ai* ar vietoj rytų baltų *ie*?).

flaubd 'miegoti, l. spać' 194. Galėtų būti siejama su lie. *šliaūpti* 'srėbti, godžiai valgyti, gerti; nuolat eiti, dirbti', tik skirtinga reikšmė. Jeigu *au* vietoj *a* (plg. *taurit* šalia lie. *tarýti*), gali būti germanizmas, plg. vok. *schlafen*.

flibd 'slėpti, l. chować' 67. Plg. lie. *slėpti*, la. *slēpt* (prūsų atitikmuo nežinomas). Dėl *i* vietoj *ē* žr. prie *fid*.

smakra 'barzda, l. broda' 15. Plg. lie. *smākras*, dial. *smakrà*, la. *smakrs* 'veido dalis žemiau lūpų'. Išlaikyta senesnė 'barzdos' reikšmė, plg. skr. *śmaśru* 'barzda' ir kt. Dar plg. lie. *smakrōnė* 'trumpa smaili barzdelė'.

spila 'plunksnelė, l. piorko' 60. Plg. lie. *plūnksna*, la. *spaļva* (prūsų?). Žodis neaiškus. Gal sietinas su la. *spilšs* 'aiškus, grynas, šviesus'?

spot 'paskui, vėliau, l. potom' 197. Žodis neaiškus, galėtų būti ir germanizmas, plg. vok. *spät*, *später* (paveiktas lenkų *potem*?).

ft...r 'stiprus, l. silny' 202. Gal iš *st(ip)r*, plg. lie. *stiprūs*, la. *stiprs*, bet pr. *sparts*.

sterkasf 'gandras, l. bośniań' 208, 'gervė, l. żuraw' 210. Plg. lie. dial. *stařkas*, la. *stārķis* 'gandras'. Germanizmai (vok. *Storch*).

sula 'skylė, l. dziura' 149. Dėl reikšmės sunku sieti su lie. *sulà*, la. *sula*, pr. *sulo* 'sutrauktas pienas'. Įtikimesnis siejimas su lie. *šulė* 'bačka, statinė', *šulinys* 'iškasta gili duobė ('skylė') su rentiniu vandeniui semti'.

sworftif 'peilis, l. nóż' 169. Žodis neaiškus, jo siejimą su lie. *svařstis* 'pasvaras, svarelis' trukdo reikšmė. Gal kokio baltiško žodžio ir vokiečių *Schwert* kontaminacija?

sziasz 'šeši, l. sześć' 179. Plg. lie. *šeši*, la. *seši*, bet pr. *wuschts* 'šeštas'. Antrasis -š (-sz) gali būti iš baltų **sj*, o pirmasis (š-) prie šio priderintas.

tarmi 'karšta, l. gorące' 167. Plg. pr. *gorme* 'karštis' (iš *gārmē*), bet lie. *kārštas*, la. *kařsts*. Dėl raidės *t* vietoj *g* rašymo plg. *terd* 'gerti'.

taf 'šitas, l. ten' 103. Plg. lie. *tàs*, la. *tas*, bet pr. *stas*.

taud 'liaudis, žmonės, l. lud' 137. Plg. lie. *tautà*, la. *tàuta*, bet pr. *amsis* (čia *tauto* 'kraštas, šalis').

taurit 'sakyti, tarti, l. mówić' 35. Plg. lie. *tarýti* 'tarti', pr. a. sg. *tārin* 'balsą', bet la. *tèikt*. Neaiški šaknies balsio diftongizacija.

terd 'gerti, l. pić' 140. Plg. lie. *gérti*, la. *dzeřt*, bet pr. *poūt*, *pūton*. Dėl žodžio pradžios *t* plg. *tarmi* 'karšta' (: pr. *gorme* iš *gārmē*).

teter 'keturi, l. cztery' 177. Plg. lie. *keturi*, la. *četri* (č dėl slavų įtakos), pr. *ketwirts* 'ketvirtas'. Gali būti *k...t > t...t* asimiliacija. Dar žr. prie *cit*.

tewf 'tėvas, l. ojceć' 100. Plg. lie. *tėvas*, la. *tėvs*, bet pr. *towis*, a. sg. *tāwan*.

tibt 'tikėti, pasikliauti, l. ufać' 38. Sietina su lie. *tikti*, la. *tikt*, pr. *tickint* (reikšmė visur kita).

tik 'tik, tiktai, l. tylko' 21. Plg. lie. *tik*, la. *tik*, bet pr. *ter*.

tirtif 'kirvis, l. siekera' 14. Plg. lie. *kiřvis*, la. *cirvis*, bet pr. *bile*. Dėl žodžio pradžios *k- > t-* žr. prie *cit*. Šaknis *tirt-* gali būti iš *kirt-* (: lie. *kiřtis* 'kirtimas, smūgis') arba *kirv-* su (*k >*) *t...v > t...t* progresyvine asimiliacija.

trif 'trys, l. trzy' 176. Plg. lie. *trỹs*, la. *trís* (prūsų ?).

tu 'tu, l. ty' 2. Plg. lie. *tù*, la. *tu*, pr. *tū > tou*. Vokalizmo kiekybė (*tu* ar *tū*) neaiški.

tuolif 'velnias, l. diabał' 128. Plg. lie. *vėlnias*, la. *veľns*, pr. *cawx*, *pickūls*. Sietina su prūsų požemio karalystės dievo vardu, šaltiniuose rašomu *Patollus*, *Potollos*, kuris dabar lietuviškai paprastai vadinamas *Patulas*. Čia *Pa-* yra priešdėlis. Žodynyje būtų užfiksuota nepriešdėlėta forma. Šaknies vokalizmas neaiškus. K. Būga *Patulą* kildina iš *pa-* + **tula-* 'žemė', plg. pr. *talus* 'asla'.

turd 'turėti, l. mieć' 44. Plg. lie. *turėti*, la. *turêt*, pr. *turrettwey*.

ugne 'laužas, ugnis, l. ognisko' 69. Plg. lie. *ugnis*, dial. *ùgnè*, la. *uguns*, bet pr. *panno*.

upa 'upė, l. rzeka' 92. Plg. lie. *ùpė*, la. *upe*, bet pr. *ape*.

wa... 'reikia, l. trzeba' 204. Perskaityta tik pradžia. Plg. la. *vajaga* (finizmas).

wajrid 'verkti, l. płakać' 45. Plg. lie. *veřkti*, *raudóti*, la. *raúdât* (prūsų atitikmuo nežinomas). Žodis *wajrid* gali būti ir nesusijęs su lie. *veřkti*. Plg. lie. dial. *vairúoti* 'dejuoti, smarkiai rėkti' (Vaškai, Gervėčiai).

wal 'buvo, buvę, l. było' 155 :?

walda 'kalba, l. język' 124. Plg. la. *valuôda*, bet lie. *kalbà* (prūsų ?).

waltida 'sveikata, l. zdrowie' 196. V. Toporovas 1984. I. 15 laiške straipsnio

autoriui dėl šio žodžio gašo: „Думаю, что общая идея ясна. Ср. лит. *váltis* ‘колос’, *váltėti* ‘колоситься’, праслав. **volť* : русск. *во́лоть* ‘стебель вместе с плодом (колосом, стручком и т. д.)’; ‘пучок’, ‘горсть стеблей’; ‘нить, волокно’ и т. п. — как символы плодородия, процветания, роста, силы (ср. *во́лот* ‘богатырь’, ‘великан’ : «В *во́лотах* сказочных, в богатырях, сила соединяется с ростом и дородством» Слов. р. нар. гов. 5, 1970, 64; или обряд завивания *волóтки на бородку* с отчетливой семантикой умножения урожая, ср. *волот́иться* ‘созревать’, ‘наливаться’ и т. п.). Следовательно, идея здоровья (в частности, и в этимологич. смысле этого слова — **su-dorv-*) неотъемлемо связана с балто-слав. **valt-*. Большая сложность — с определением словообразовательного типа — **valt-eta?* (ср. русск. *во́лота* < **volt-a*, *волóтина* < **volt-ina* и т. п.)“.

ward ‘žodis, l. słowo’ 34. Plg. la. *wārd*s, bet pr. *wīrd*s, o lie. *žōdis*.

weda ‘kelias, l. szlach’ 126. Sietina su lie. *vèsti*, la. *vest*, pr. *westwey*.

wendorif ‘pilvas, l. brzuch’ 9. Plg. lie. *vēdaras* ‘pilvas, viduriai; tokia dešra’, la. *vēdērs*, pr. *weders* ‘pilvas’. Su šaknies vokalizmo nazalizacija (gal dėl l. *wątroba* ‘kepenys’?).

wiif ‘audra, vėtra, l. burza’ 132. Plg. lie. *vėjas*, la. *vējš*, bet pr. *wetro*. Dėl *ē > i* žr. prie *fid*. ‘Vėjo’ reikšmę turi žodis *winta*.

wikruoti ‘l. zwycie, żywać’ 198. Reikšmė ne visiškai aiški, nes lenkiški žodžiai netiksliai užrašyti. Galbūt parašyta *zwycie* vietoj *żywie* ‘żywo, greitai’, o *żywać* — vietoj *żywić* ‘zostawać przy życiu (Karłowicz J. Słownik gwar polskich, VI, 454), gyventi’. Kadangi *wikruoti* yra bendratis, tai greičiausiai verstina ‘gyventi’ ar pan. Sietina su lie. *vikrūs*, *vikruōlis*, *vikrėti* ir kt.

winta ‘vėjas, l. wiatr’ 22. Greičiausiai germanizmas, plg. vok. *Wind*.

wirba ‘moteris, l. kobieta’ 19. Gal sietina su *virpėti* (*virbėti*), plg. *pāvirpas* ‘vargšas, nuskurdėlis’, *pavirpė* ‘samdinė’ (abu žodžiai iš Prūsų Lietuvos), pr. *powīrps* ‘laisvas’.

wirof ‘ponas, l. pan’ 18. Plg. lie. *výras*, la. *vīrs*, pr. *wirs* (kita reikšmė).

wirza ‘žvėris, l. zwierz’ 142: ? Gal polonizmas iš *(z)*wierz(a)*?

wifa ‘viskas, visa, l. wrzystko’ 102. Plg. lie. *visa*, la. *visai*, pr. *wissa*.

wiza ‘pieva, l. łąka’ 182. Greičiausia germanizmas, plg. vok. *Wiese*.

wuld ‘norėti, l. chcieć’ 3. Plg. lie. *norėti*, la. *gribēt*, pr. 3. praes. *quoi* ‘nori’. Sietina su lie. *viltis* ‘tikėtis’. Problema sudaro *ul* vietoj *il*. Plg. *wulks* ‘vilkas’.

wulks ‘vilkas, l. wilk’ 25. Plg. lie. *vīlks*, la. *vīlks*, pr. *wilkis*. Problema sudaro *ul* vietoj *il*. Tokį vokalizmą turi la. dial. *ulks* ‘vilkas’, tačiau šį žodį Endzelynas abejodamas laiko skoliniu iš s. r. *vьlkъ*. Kitose indoeuropiečių kalbose toks vokalizmo laipsnis paplitęs. Dar žr. *wuld* ‘norėti’ (: *vilties*). Plg. ir *mort* ‘mirti’.

wurc 'šaknis, l. korzeń' 191. Gali būti germanizmas, plg. vok. *Wurzel* (*Würze* 'prieskonis').

zagf 'zuikis, l. zając' 79. Plg. la. *zakis*, lie. *zuikis*, bet pr. *sasnis*.

zeld 'geltonas, l. żuły' 163. Sietina su lie. *želtas* 'gelsvas, aukso spalvos', la. *zèlts* 'auksas', pr. *sealtmeno* 'volungė'.

zem 'žemė, l. ziemie' 12. Plg. la. *zeme*, pr. *semmē* ir lie. *žėmė* (su ž).

zil 'žolė, l. trawa' 120. Jeigu ne apsirikimas vietoj **zal-* (lie. *žolė*), galbūt sietina su slavų **zельje* 'žolė' (: rus. *зелье* ir kt.). Dėl *i* vietoj *e* plg. *ziro* 'ežeras'.

zirgo 'arklys, l. koń' 94. Plg. lie. *žirgas* (su ž!), la. *ziŕgs*, pr. *sirgis* 'eržilas'.

ziro 'ežeras, l. ezero' 93. Plg. lie. *ėžeras* (su ž!), la. *ezers*, pr. *assaran* (iš *azaran*). Dėl žodžio pradžios balsio nukritimo plg. *Zarasaĩ* < **Azarasai*, *Зара Долгая* (baltų kilmės hidronimas Okos baseine).

zurdit 'matyti, l. widzieć' 53. Plg. lie. *matýti*, la. *redzēt*, pr. *widdai* 'matė'. Žodis neaiškus. Dėl reikšmės sunku sieti su lie. *žurdyti*, *zuĩdoti* 'kankinti, žudyti' (variantas su *z-* greičiausiai kuronizmas), la. *zurdīt* 't. p.'. Kadangi žodynėlyje lenkų *widzieć* 53 ir *patrzyć* 54 yra greta, tai gal supainioti jų atitikmenys? Prie *widzieć* lyg ir geriau tiktų *mact* (: *matýti*?), o prie *patrzyć* – *zurdit* (: *žiūrėti*?).

žuwo 'žuvys, l. ryby' 17. Plg. lie. *žuvīs*, la. *zivs* (su *i*!), pr. *suckis* (iš *zukis*, su *k*!). Kadangi šiaip jau vietoj lie. *ž* rašoma *z* (žr. prie *gindi*), tai gal čia *žu-* iš **zju-* (dėl *zu-* : *zi-* kontaminacijos?).

(*Bus daugiau*)